

Literatuur

Signalement

■ Onlangs verscheen een uitgave van de Bossche kroniek van Peter van Os (van Adam tot 1523). Tijdens de tweede dag van de op het Provinciehuis gehouden voordrachten over Cultuur in Noord-Brabant, op 30 mei jl. werd deze kroniek gepresenteerd. Een belangwekkende uitgave! Op die dag is uitvoerig ingegaan op het belang van de kroniek, de typologie en de betrouwbaarheid ervan. De integrale tekstuitgave van dit specimen van laat-middeleeuwse geschiedschrijving beoogt een stimulans te geven voor historisch, rechtshistorisch, literair en taalkundig onderzoek. Veel materiaal uit de kroniek en het bijbehorend register met afschriften van bewijsstukken ofwel cartularium is niet elders in origineel of afschrift bewaard gebleven. Enige bemerkingsen willen wij ter aanvulling maken: Dat men erop kwam de originele charters in de stadskomme - een speciale kist die zich in de toren van de Sint Jan bevond - op te bergen en in plaats daarvan afschriften en privilegeboeken of cartularia te hanteren was een belangrijke stap tot betere bewaring van de archiefstukken. De originelen dienden voortaan goed bewaard te worden.

Er waren al privileges verdwenen zoals het oudste stadsrecht. Zo kennen we als oudste privilegeboek het *Cartularium Sylvaducense* over de periode 1309 - 1466 en afgeschreven eind 14e en 15e eeuw. Het *Zwart Privilegeboek* werd door stadssecretaris Franco van Langhel (1470-1497) over de periode 1318-1486 aangelegd op bevel van zijn collega-secretaris Willelmus de Busco. Peter van Os die zijn carrière rond 1483 begon als klerk van secretaris Van Langhel heeft waarschijnlijk met het vervaardigen van zijn cartularium het voorbeeld van zijn latere schoonvader gevolgd. Voor een stadsambtenaar was het aanleggen van een cartularium niet ongebruikelijk, zoals bij de inventarisatie van het stadsarchief is gebleken. Dikwijls beschouwde de ambtenaar het vervaardigen van dit hulpmiddel voor de betere vervulling van zijn taak als een privé-bezigheid. De stad moest de door haar begeerde cartularia, registers van belangrijke privileges en dergelijke, van de weduwe of erfgenen kopen, terwijl andere privilegeboeken in particuliere handen bleven. Bij het aanleggen van zijn cartularium kon Peter van Os gebruik maken van een vertaling uit

1409 van de tekst van het oudste stadsrecht. Een charter waarin het oudste stadsrecht was opgenomen, bevond zich in Dormalen (thans in België gelegen) en werd in 1486 door de schepenen van Dormalen naar 's-Hertogenbosch meegenomen. Peter sloot zijn werkzaamheden aan het cartularium voorlopig af in 1515. Thans kunnen we genieten van de voortreffelijke uitgave van de 'Kroniek van Peter van Os'. Allerlei zaken over de bouw van de stadsmuren, stadsbranden, het klimaat, de inhuldiging van vorsten, de Gelderse Oorlogen, maar ook aantekeningen van Peter van Os over Adam, de Trojanen en de Romeinen kunnen we lezen in deze fraaie uitgave. Niettemin blijven er vragen genoeg over. Waarom beperkte Peter zijn schrijffactiviteiten met betrekking tot zijn kroniek tot de periode 1513-1515 en eindigde hij abrupt midden in een woord? Kreeg de tweede scriptor van de stad of van Peter opdracht om de kroniek te vervolgen? En waarom eindigt deze in 1523 midden in het verhaal? Dit terwijl het cartularium later nog tot 1538 wordt voortgezet en Peter zijn secretariaat nog tot in april 1542 voortzet. Waar bleef het

cartularium voordat het na eeuwen onvindbaar te zijn geweest in de handschriftenverzameling van de Koninklijke Bibliotheek weer opdook? Nadat het Rijksarchief van Noord-Brabant in 1910 de kroniek aankocht van R. van Breugel Douglas werd ze later aan de bibliotheek van het Provinciaal Genootschap in bruikleen gegeven. Wat waren de motieven hiervoor? Was dit omdat men de kroniek als bron minder waardeerde dan de originalia? Een andere vraag die men kan stellen is, waarom het Rijksarchief in Noord-Brabant de originele kroniek bij de Katholieke Universiteit Brabant (waar thans de bibliotheek van het Genootschap berust) in bewaring heeft gelaten, nu de auteurs

de kroniek als
stadskroniek
 typeren!

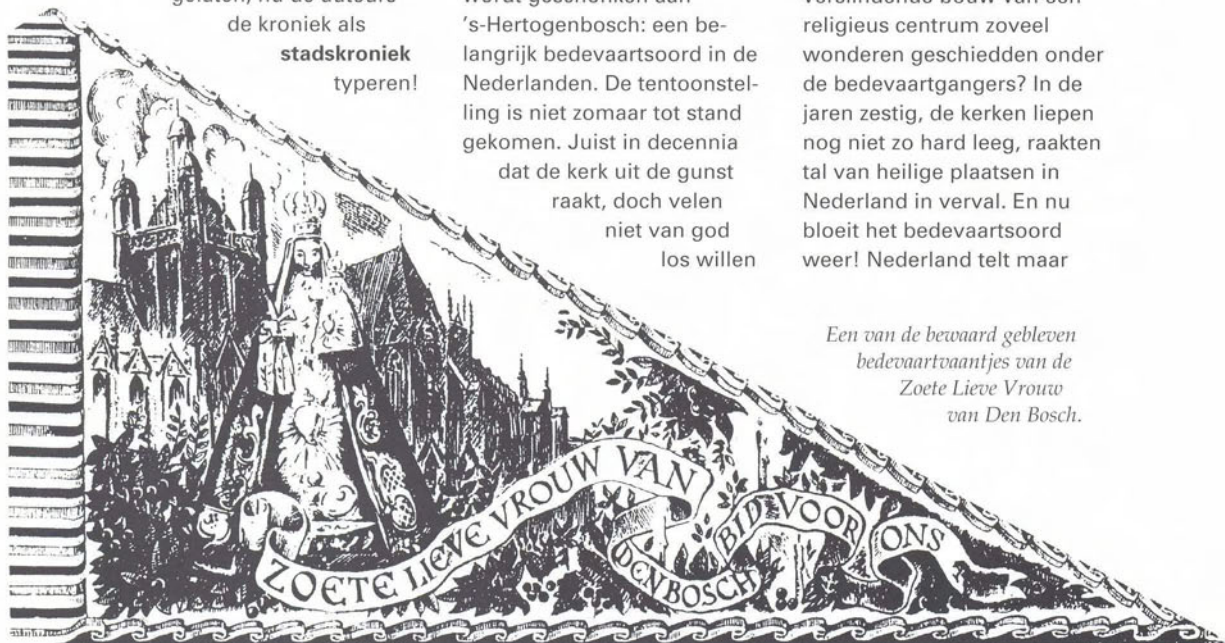
In een volgende aflevering van ons tijdschrift zal nog worden ingegaan op een voorbeeld van het benutten van de stadskroniek door het stadsbestuur als illustratie bij een verzoekschrift dat in ca. 1543 in Brussel werd ingediend.

Kroniek van Peter van Os. Geschiedenis van 's-Hertogenbosch en Brabant van Adam tot 1523, uitgegeven door A.M. van Lith-Droogleever Fortuijn, J.G.M. Sanders en G.A.M. van Syngel (Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Den Haag 1997).

■ In de kerstvakantie 'moet' u naar het Catharijneconvent. Daar is de tentoonstelling *Bedevaarten in Nederland* te bezien. Ruime aandacht wordt geschonken aan 's-Hertogenbosch: een belangrijk bedevaartsoord in de Nederlanden. De tentoonstelling is niet zomaar tot stand gekomen. Juist in decennia dat de kerk uit de gunst raakt, doch velen niet van god los willen

zijn, maar op zoek gaan naar, ja en dat is moeilijk te omschrijven, staan de bedevaarten weer volop in de belangstelling. Stoute schoenen worden steeds aange trokken, want voor een wandeltocht naar Santiago de Compostella - de plek waar apostel Jacobus de Meerdere begraven zou zijn - draait menigeen de hand niet meer om. Voordat u twee voor- en een achteruit gaat hinkelen in Echternach, water gaat scheppen in Dokkum of op de knieën een Ierse berg met grind bedwingt, laat u dan door de tentoonstelling en de daarbij behorende publicatie gezeggen. Waarom trok en trekt het 'heilige'? Wat zijn en waren de verwachtingen? Is het waar dat juist bij de geldverslindende bouw van een religieus centrum zoveel wonderen geschieden onder de bedevaartgangers? In de jaren zestig, de kerken liepen nog niet zo hard leeg, raakten tal van heilige plaatsen in Nederland in verval. En nu bloeit het bedevaartsoord weer! Nederland telt maar

Een van de bewaard gebleven bedevaartvaantjes van de Zoete Lieve Vrouw van Den Bosch.

liefst 650 plekken waar 'iets heiligs' is geschied, waar een persoon iets goddelijks uitstraalde. Toch ging en gaat de pelgrim niet alleen om een mystieke ervaring op te doen. Het was ook feest, het was een fysieke prestatie, samen-uit en samen thuis. Een plek voor 'goed volk' en 'slecht volk'. En wat dat laatste betreft kunt u nog eens een pelgrimage in 'Datschurk' ondernemen. Want waar veel volk was, kwamen ook veel rovers! Ga op museale pelgrimstocht. Lees en kijk in het boek.

Tot 12 januari 1998 kunt u de tentoonstelling '*Bedevoarten in Nederland*' bekijken in het Utrechtse Catharijneconvent. De catalogus draagt dezelfde titel en vertelt het rijk geïllustreerde verhaal van processies, verhoorde gebeden, verwerkt verdriet en wonderverhalen.

■ Van geheel andere orde zijn de mijmeringen van Mevrouw Coort. Coby Coort heeft hart voor de stad. Uit eigen werk declameert zij bij verenigingen, in bejaardentehuizen en voor de ziekenomroep over haar stad. In het boekje dat voor mij ligt, vertelt zij over gebouwen en buurten die bij haar herinneringen en gevoelens oproepen: 'Ik liep op de Markt, zo rond het plein, en dacht, de Markt, hij mag er zijn!' of 'Heilige Maria, Moeder des Heren, help de dwalenden weder te keren', maar ook, over de arbeidsters in de Schilderstraat: 'Zij geven met hun oog een knipje, dat ze vrij zijn voor een wipje'. Ik heb me niet gestoord, aan het werk van Coby Coort!

J.M. Coort, '*s-Hertogenbosch anders dan anders*' (*s-Hertogenbosch* 1997).

Jozef Hoekx / Aart Vos ■